

Varför är det nödvändigt att forska om Europeiska unionen?

Karl Magnus Johansson

När världen förändras måste samhällsvetarna försöka hänga med, efter bästa förmåga. Det gäller inte minst vår kunskap om den europeiska integrationsprocessen, ett länge försummat forskningsfält bland svenska statsvetare. Detta integrationsprojekt har genomgått stor förändring över åren, med betydande konsekvenser även för politik på nationell nivå. Europeiska unionen (EU) utgör i sig något av ett laboratorium för att testa och utveckla olika slags teorier.

EU består idag av 27 medlemsstater med sammantaget cirka 500 miljoner invånare. Tillsammans står unionen för omkring en femtedel av världens samlade bruttonationalprodukt och för omkring en femtedel av handeln. Dessutom är EU världens största givare av internationellt utvecklingsbistånd och är – och gör växande anspråk på att vara – en global aktör. Mer specifikt har vi att göra med en rättsordning där unionsrätten har företräde framför nationell rätt på de områden där lagstiftningsmakt har överlåtits till den gemensamma EU-nivån.

Forskning om EU är nödvändig av en mängd olika anledningar. Denna artikel uppehåller sig särskilt vid EU:s eller den europeiska integrationens återverkningar på den nationella nivån och demokratin – så kallad europeisering – och då med den svenska staten som illustrerande fall.¹ Närmast följer en övergripande karaktäristik av den europeiska integrationsprocessen.

EUROPEISK INTEGRATION

Den europeiska integrationen fortgår och med en styrka som gör att den ter sig oåterkallelig, trots eller kanske snarare på grund av återkommande bakslag och kriser. I själva verket tycks EU stärkas av att utsättas för kriser (von Sydow 2010). EU som politiskt system är idag en hybrid mellan en federal stat och en internationell organisation, med såväl överstatliga som mellanstatliga inslag.²

Samarbetet inom EU har sedan den europeiska integrationsprocessen inleddes i början av 1950-talet både fördjupats politiskt, genom ett antal

viktiga fördrag, och breddats geografiskt, genom successiva utvidgningar av medlemskretsen. Fördjupning och breddning har i hög grad varit ömsidigt förstärkande. EU:s politiska dagordning har breddats avsevärt och omfattar numera en stor mängd politikområden. Det är ett uttryck för allmän ”probleminternationalisering” (Goldmann m.fl. 1999). Det gemensamma beslutsfattandet har utökats och då inte minst på områden där de gränsöverskridande problemen är som mest uppenbara, exempelvis miljöområdet.

Den europeiska integrationsprocessen har ofta medfört följdintegration inom samma område eller på andra, vanligtvis närliggande, områden. Den integrationsteoretiska benämningen på sådan processdynamik är *spillover*, som är ett nyckelbegrepp inom den så kallade neofunktionalismen.³ Sådan *spillover* kan vara funktionell eller aktörsdriven. Att det finns en processdynamik av detta slag innebär inte nödvändigtvis att integrationen fortskrider per automatik, vilket ofta och missvisande brukar göras gällande i beskrivningar av neofunktionalismen.

Neofunktionalismen hjälper oss att förstå och förklara den europeiska integrationen. Den successiva institutionaliseringen på olika politikområden inom EU har skett genom sammanlänkningar dem emellan och genom den egendynamik som uppstår på respektive område, vilket är i linje med den neofunktionalistiska logiken. Efter hand har allt fler frågor förts upp på EU-nivå och det har uppstått nya samarbetsformer såsom den öppna samordningsmetoden som används på områden som i huvudsak bygger på frivillighet från medlemsstaternas sida (t.ex. Jacobsson m.fl. 2001). De är inte tvungna att efterleva olika handlingsplaner, riktlinjer eller rekommendationer. Sålunda har vi här att göra med så kallad mjuk normgivning (*soft law*), till skillnad från hård normgivning (*hard law*) som innebär att ett konkret utfall och medel föreskrivs (förfordningar), där medlemsstaterna på vissa områden kan välja på vilket sätt målen ska uppnås (direktiv), och där överenskommelser är av tvingande natur och det finns sanktionsmöjligheter gentemot enskilda medlemsstater. Då den öppna samordningsmetoden tillämpas har de gemensamma EU-institutionerna framför allt en stödande och samordnande roll, exempelvis kring informationsutbyte, emedan medlemsstaterna alltså åtnjuter den formella beslutsmakten. Denna metod tillämpas i stället för den traditionella gemenskapsmetoden på ett antal ”nya” politikområden i EU, däribland sysselsättnings- och utbildningspolitiken, där olika medlemsstater motsatt sig överstatliga procedurer och rättsligt

bindande beslut. I själva verket kan de olika steg och mått som vidtas i enlighet med denna processdynamik och integrationslogik bidra till att överenskommelser blir bindande utan att vara det formellt sett. I vilket fall visar utvecklingen att den europeiska integrationsprocessen skapar sin egen dynamik, och dessutom har återverkningar på nationell nivå genom europeiseringen.

EUROPEISERING

Medan merparten av forskningen om EU har handlat om framväxten av gemensamma institutioner och drivkrafterna bakom den europeiska integrationen har frågan om vad EU innebär för enskilda stater allteftersom rönt ett allt större intresse. Europeiseringsforskningen studerar *om* EU återverkar på politik i vid mening (*politics, policy, polity*) på lägre nivåer (nationell och subnationell nivå) och i så fall *vilka* anpassningar eller förändringar som sker och *hur* och med vilken *effekt*.

En fråga som europeiseringsforskare har ställt sig är om EU kommer att leda till att medlemsstaterna blir mer lika eller om nationella olikheter kommer att bestå. Inledningsvis fanns det en viss uppslutning kring att EU skulle ha en likriktande eller homogeniserande effekt på medlemsländerna. Detta antagande har modifierats och forskning visar att europeiseringen inte alls behöver leda till att politiska system konvergerar, utan snarare anpassas till EU på olikartade sätt.

Europeisering åsyftar först och främst – åtminstone som jag ser på saken – den påverkan EU eller europeisk integration direkt eller indirekt har på nationell politik i ovan nämnda avseenden.⁴ Hit hör påverkan på politikens former och innehåll, på politiska aktörer och institutioner, ja, på det politiska systemet i stort.⁵

Europeisering kan leda till både idémässig och institutionell förändring. EU kan bidra till förändringar i idéer, identiteter och preferenser, vilket kan utmynna i nya sätt att förstå, diskutera och göra politik på hemmaplan. EU:s institutionella utformning kan innebära en omfördelning av resurser och makt (*differential empowerment*) mellan nationella institutioner och aktörer på så sätt att de som har tillgång till EU:s beslutsarenor får ett resurs- och maktövertag. Därmed förändras den politisk-strategiska miljön till följd av EU.

Samtidigt bidrar EU också på sätt och vis till en förstärkning av det nationella, genom att synliggöra de nationella inslagen gentemot EU och andra

medlemsstater (Jacobsson 1997; även Johansson 1999/2002; Jacobsson & Sundström 2006). Inom ramen för EU förväntas en medlemsstats regering gång efter annan – praktiskt taget varje vecka året om – tillkännage en nationell ståndpunkt och inta förhandlingspositioner på olika politikområden. Det reser stora krav på inomstatlig samordning, för att ”tala med en röst” och ytterst för att uppnå största möjliga förhandlingsmakt i EU. Denna logik gäller inte minst för småstater (Hanf & Soetendorp 1998; Jacobsson, Lægroid & Pedersen 2004; även Stenelo & Jerneck 1996). För att tala med Lars Danielsson, statsminister Göran Perssons statssekreterare för EU-frågor 1999–2006, är Sverige ”ett litet land” och vi ”måste vara så väl samordnade som möjligt för att vi ska kunna hävda oss” (Karl Magnus Johansson, intervju med Lars Danielsson, 2005-09-28; se även Johansson & Raunio 2010). Låt oss därmed övergå till frågan om europeiseringen av den svenska staten.

EUROPEISERINGEN AV DEN SVENSKA STATEN

Ett EU-medlemskap innebär en stor utmaning för de nationella/statliga politiska institutionerna, däribland statsförvaltningen i allmänhet och regeringskansliet i synnerhet (se Jacobsson 1997; Jacobsson & Mörth 1998; Johansson 1999/2002; Persson 2003, 2007; Jacobsson & Sundström 2006; Larue 2006; Vifell 2006; Johansson & Raunio 2010). Lars Danielsson (2007: 101) framhåller att inträdet i EU den 1 januari 1995 innebar ”den kanske största förändringen i modern tid för svensk statsförvaltning.” Han berör förändringarna i ”arbetsättet” och de nya förutsättningarna, också för statsministern (se även Ruin 2002, 2007; Johansson & Tallberg 2010).

Medlemskapet i EU bäddar in eller inordnar den svenska staten och statsförvaltningen ”i ett system av organisationer, regler och procedurer som påtagligt förändrar villkoren för verksamheten” (Jacobsson & Mörth 1998: 179). Det krävs ett visst mått av anpassning till en mängd regler och normer. Rollen som EU-medlem är i mångt och mycket en läroprocess, som gäller att tillskansa sig kunskap om EU-systemet och det förhandlingsmaskineri som EU är.

Den tilltagande allmänna internationaliseringen har påverkat förutsättningarna för politiken (se t.ex. Stenelo & Jerneck 1996; Goldmann m.fl. 1999). I växande utsträckning sker politiskt beslutsfattande i samarbete och förhandlingar med andra stater. För att få starkast möjliga förhandlingsmandat har regeringen alltså ett intresse av brett nationellt stöd

bakom de positioner som drivs internationellt. Detta gäller i hög grad inom ramen för EU, där förhandlingar ständigt pågår.

Den svenska regeringen måste förankra sina positioner i EU-frågor i riksdagen och då särskilt i EU-nämnden. Enligt förre statsministern Göran Persson (2007: 236) lade konstruktionen med EU-nämnden en grund för en nationell samlingsregering i EU-frågorna mellan den socialdemokratiska regeringen och den borgerliga oppositionen:

Jag tror att få har förstått hur viktig EU-nämnden var för den regeringsmodell som jag valde. I själva verket var det riksdagens EU-nämnd som gjorde det möjligt för socialdemokraterna att regera i minoritet. Samarbetet med andra partier i riksdagen var ett bräckligt kontrakt. Att vi klarade EU-frågorna berodde på att det fanns en ordning för hur de skulle förankras i riksdagen. EU-nämnden beredde min regering ytterst få bekymmer under de många år som den utgjorde förutsättningen för en konsekvent Europapolitik. Man skulle kunna uttrycka det som att Sverige hade en samlingsregering kring Europafrågorna under denna tid, eftersom det var i EU-nämnden som politiken lades fast.

Som Sverker Gustavsson (2007: 317) har noterat rör det sig om en sorts nationell samlingsregering: ”Tillkomsten av denna nämnd har flyttat regeringssystemet ett gott stycke bort från en alternativbefrämjande parlamentarism i riktning mot samregering.” Han reser vidare den avgörande frågan varför Moderaterna och Socialdemokraterna är så angelägna om att vidmakthålla den ”nyordning” som EU-nämnden utgör (Gustavsson 2007: 316; se även Hegeland 2006). Gustavsson (2008: 141) besvarar själv frågan i en annan publikation: ”När frågan om Sverige skulle gå med i EU hamnade på den politiska dagordningen, gjorde de fem partier som ville att Sverige skulle ansluta sig allt de kunde för att undvika en konflikt med regeringsformen. Resultatet blev att statsskicket förändras på ett betydande sätt, men utan att det syns i regeringsformen.”

På motsvarande vis framhåller Daniel Tarschys (2008: 165; se även Tarschys 2004) effekterna av europeisering och internationalisering på det svenska statsskicket:

Grundlagen har inte hunnit med i denna utveckling. Det heter fortfarande att riksdagen stiftar lag, men lagar som får genomslag i Sverige stiftas idag också av Europaparlamentet och EU:s ministerråd gemensamt, på förslag av EU-kommissionen. EU-medlemskapet har lett till en tydlig maktförskjutning från riksdagen till regeringen. Tidigare var riksdagen ensam lagstiftare, men idag företräder regeringen de svenska väljarna vid lagstiftning inom EU.

Grundlagsutredningen nöjer sig i huvuddrag med att föreslå att det i regeringsformen framgår att Sverige är medlem i EU. Därmed återspeglar inte heller förslaget till den nya regeringsformen tillnärmelsevis de fundamentala maktförskjutningar som har ägt rum i den svenska demokratin till följd av internationaliseringen i allmänhet och europeiseringen i synnerhet. Vid sidan av den skrivna författningen får vi fortsätta att leva med en ”levande författning” även i fråga om EU.

Under alla omständigheter är en viktig aspekt och effekt av EU-medlemskapet att riksdagen har hamnat i ett påtagligt strukturellt underläge gentemot regeringen. En enkätundersökning ger vid handen att de svenska riksdagsledamöterna är missnöjda med situationen och betraktar regeringen som vida mäktigare än riksdagen när det gäller EU-politiken (Jungar & Ahlbäck Öberg 2002).

Olle Abrahamsson (2009: 439), jurist och rättschef i Justitiedepartementet, konstaterar:

I praktiken har EU-nämnden inte förmått spela den roll av självständig motkraft till regeringen som det från början var tänkt. Femton år efter nämndens inrättande återstår endast att konstatera att de förhoppningar som från början fanns om att balansen i EU-politiken skulle upprätthållas mellan de båda förnämsta statsorganen inte har infriats, i trots av det omfattande regelsystem som skapats och successivt utökats i syfte att bevara denna balans.

Det är lätt att instämna, om än med den viktiga invändningen att det väl aldrig var meningen att riksdagen/EU-nämnden skulle utgöra någon stark motkraft till regeringen utan snarare skulle legitimera regeringspolitiken utan att på ett avgörande sätt inskränka regeringens handlingsfrihet i förhandlingar inom EU (Johansson & Tallberg 2010). Så verkar man i alla fall ha resonerat inom de två största partierna, Socialdemokraterna och Moderaterna, vilka båda gör anspråk på att vara ”statsbärande”.

Riksdagen framstår i detta avseende närmast som ett enkelt rundningsmärke för statsministern. Lars Danielsson (2007: 109) noterar att ”såväl samrådet med riksdagens EU-nämnd inför toppmötena som redovisningen i riksdagens kammare efteråt formade sig ofta till enmansshower.” Då hette statsministern Göran Persson. I grunden är situationen likartad sedan dess.

Göran Perssons allmänt sett starka ledarskap ledde till en diskussion – både i medier och i forskningen – om en ”presidentialisering” av det svenska parlamentariska styrelseskicket (Aylott 2005; Ruin 2007; se även Arter

2006: 145). Sveriges båda ordförandeskap i EU, 2001 och 2009, bidrog till att ytterligare stärka statsministern och centralisera makt till statsministern och hans kansli (Ruin 2002; Johansson, Langdal & von Sydow 2010a, 2010b). Detta ska sättas in i det större sammanhang där det hör hemma, vilket först och främst gäller Europeiska rådet där stats- och regeringschefer i EU kommer samman och tar de avgörande besluten på olika områden (Johansson & Tallberg 2010). Europeiska rådet har fått allt större betydelse och har bidragit till att stärka regeringscheferna nationellt. EU är nu på väg att få en ”ekonomisk regering”.

SLUTORD

Denna artikel kan läsas som en uppmaning till statsvetare i största allmänhet – och även till andra för den delen – att ta EU på allvar liksom att överskrida de traditionella subdisciplinränserna i sin forskning och undervisning (Johansson & Vifell 2006). Vi behöver dra lärdom från olika subdiscipliner och vidga synfältet för att se hur analysnivåer hänger samman och påverkar varandra. Mer specifikt understryker artikeln betydelsen av att anlägga ett EU-perspektiv på svensk politik. EU och Sverige kan ses som ”ett sammanlänkat statsskick” (Blomgren & Bergman 2005, min kursivering; se även Johansson 1999/2002; Tallberg 2001, 2010; Miles 2005; Bengtsson 2010). Utan ett EU-perspektiv kan vi inte fullt ut förstå eller förklara hur till exempel förhållandet och maktbalansen mellan riksdagen och regeringen förändras. Forskning visar att EU genom europeiseringen bidrar till maktförskjutningar i nationella politiska system, även det svenska. Generellt sett har regeringarna stärkts på bekostnad av de nationella parlamenten och inom regeringar har det skett en centralisering av makt till regeringschefen och därmed till själva kärnan i den verkställande makten; den politiska maktens centrum. Det rör sig om betydande maktförskjutningar och konsekvenser för den nationella demokratin. EU spelar roll, gör skillnad. Därför är det nödvändigt att forska om EU.

Noter

- 1 Därmed omfattar artikeln inte europeisering av exempelvis politiska partier, intresseorganisationer, kommuner eller regioner i Sverige. Se vidare i Demokratirådets rapport 2010 (Tallberg m.fl. 2010), som publicerades först efter att föreliggande artikel färdigställts.
- 2 För en översikt över EU som politiskt system, se t.ex. Tallberg 2010. För en översikt över europeiska integrationsteorier, se t.ex. Johansson 2006/2009; Westberg 2008.
- 3 Förutsättningarna för *spillover* skiljer sig mellan olika politikområden. En angelägen uppgift för forskning även framöver är därför att undersöka och jämföra olika politikområden.
- 4 Det finns emellertid olika sätt att se på europeisering. Utöver ansatsen ”uppifrån och ned” (*top down*) finns ansatsen ”nedifrån och upp” (*bottom up*) – där man även studerar nationella influenser på EU – och därutöver kan man se till samspelet mellan dessa båda ansatser (Börzel & Panke 2010; se även t.ex. Bulmer & Lequesne 2005; Börzel & Risse 2006; Graziano & Vink 2007; Ladrech 2010). Därmed blir europeiseringsbegreppet allt för brett och bör just förbehållas influenser från EU/europeisk integration på nationell eller subnationell nivå. Annars blir europeisering, som ofta är fallet och då även i vetenskaplig litteratur, ett samlingsbegrepp för så skilda företeelser som framväxten av gemensamma europeiska institutioner, utvidgningen av EU, eller spridningen av europeiska styrningsmodeller.
- 5 Det finns nu ett antal svenska doktorsavhandlingar om europeisering på olika politikområden, som försvarsindustri (Britz 2004), försvarspolitik (Eriksson 2006), skogs politik (Andersson 2007) och alkoholpolitik (Cisneros Örnberg 2009). Var och en av dessa avhandlingar lämnar ett bidrag i sig men det behövs mer forskning och särskilt jämförelser mellan olika politikområden, för att öka kunskapen om huruvida förutsättningarna och genomslaget för europeisering skiljer sig åt från ett politikområde till ett annat. Se även Andersson (2008) för en studie av Sveriges och EU:s flyktingpolitik.

Referenser

ABRAHAMSSON, OLLE, 2009. ”EU-medlemskapets inverkan på relationen riksdag – regering”, *Europarättslig Tidskrift* 12, s 434–444.

ANDERSSON, HANS E., 2008. *Överstatlig flyktingpolitik: Staters samarbete inom suveränitetskänsliga områden*. Umeå: Boréa.

ANDERSSON, THERESE, 2007. *En gemensam europeisk skogs politik? En integrationsteoretisk studie av ett politikområde på tillväxt*. Umeå: Statsvetenskapliga institutionen.

- ARTER, DAVID, 2006. *Democracy in Scandinavia: Consensual, majoritarian or mixed?* Manchester: Manchester University Press.
- AYLOTT, NICHOLAS, 2005. "President Persson" – How Did Sweden Get Him?", s 162–189 i Poguntke, Thomas & Webb, Paul (red), *The Presidentialization of Politics: A Comparative Study of Modern Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- BENGTSSON, RIKARD (red), 2010. *I Europas tjänst: Sveriges ordförandeskap i EU 2009*. Stockholm: SNS Förlag.
- BLOMGREN, MAGNUS & BERGMAN, TORBJÖRN (red), 2005. *EU och Sverige – ett sammanlänkat statskick*. Malmö: Liber.
- BRITZ, MALENA, 2004. *The Europeanization of Defence Industry Policy*. Stockholm: Statsvetenskapliga institutionen.
- BULMER, SIMON & LEQUESNE, CHRISTIAN (red), 2010. *The Member States of the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
- BÖRZEL, TANJA A. & RISSE, THOMAS, 2006. "Europeanization: The Domestic Impact of European Union Politics", s 483–504 i Jørgensen, Knud Erik, Pollack, Mark A. & Rosamond, Ben (red), *Handbook of European Union Politics*. London: SAGE.
- BÖRZEL, TANJA A. & PANKE, DIANA, 2010. "Europeanization", s 405–417 i Cini, Michelle & Pérez-Solórzano Borragán, Nieves (red), *European Union Politics*. Third edition. Oxford: Oxford University Press.
- CISNEROS ÖRNBERG, JENNY, 2009. *The Europeanization of Swedish Alcohol Policy*. Stockholm: Statsvetenskapliga institutionen.
- DANIELSSON, LARS, 2007. *I skuggan av makten*. Stockholm: Bonniers.
- ERIKSSON, ARITA, 2006. *Europeanization and Governance in Defence Policy: The Example of Sweden*. Stockholm: Statsvetenskapliga institutionen.
- GOLDMANN, KJELL, HALLENBERG, JAN, JACOBSSON, BENGT, MÖRTH, ULRIKA & ROBERTSON, ALEXA, 1999. *Politikens internationalisering*. Lund: Studentlitteratur.
- GRAZIANO, PAOLO & VINK, MAARTEN P. (red), 2007. *Europeanization: New Research Agendas*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- GUSTAVSSON, SVERKER, 2007. Anmälan av *Nationell EU-parlamentarism: Riksdagens arbete med EU-frågorna*, av Hegeland, Hans, *Statsvetenskaplig Tidskrift* 109, s 311–318.
- GUSTAVSSON, SVERKER, 2008. "Att fästa makten på papper: Sveriges författning", s 131–150 i Bennich-Björkman, Li & Blomqvist, Paula (red), *Mellan folkhem och Europa – svensk politik i brytningstid*. Malmö: Liber.

- HANF, KENNETH & SOETENDORP, BEN (red), 1998. *Adapting to European Integration: Small States and the European Union*. London: Longman.
- HEGELAND, HANS, 2006. *Nationell EU-parlamentarism: Riksdagens arbete med EU-frågorna*. Stockholm: Santérus Academic Press.
- JACOBSSON, BENGT, 1997. *Europa och staten: Europeiseringens betydelse för svensk statsförvaltning*. Rapport till Förvaltningspolitiska kommissionen, SOU 1997: 30.
- JACOBSSON, BENGT & MÖRTH, ULRIKA, 1998. "Europeiseringen och den svenska staten", s 179–202 i Ahrne, Göran (red), *Stater som organisationer*. Stockholm: Nerenius & Santérus Förlag.
- JACOBSSON, BENGT, LÆGREID, PER & PEDERSEN, OVE K., 2004. *Europeanization and Transnational States: Comparing Nordic Central Governments*. London: Routledge.
- JACOBSSON, BENGT & SUNDSTRÖM, GÖRAN, 2006. *Från hemvävd till invävd: Europeiseringen av svensk förvaltning och politik*. Malmö: Liber.
- JACOBSSON, KERSTIN, JOHANSSON, KARL MAGNUS & EKENGREN, MAGNUS, 2001. *Mot en europeisk välfärdspolitik? Ny politik och nya samarbetsformer i EU*. Stockholm: SNS Förlag.
- JOHANSSON, KARL MAGNUS, 1999/2002. *Sverige i EU*. Stockholm: SNS Förlag.
- JOHANSSON, KARL MAGNUS, 2006/2009. "Europeiska unionen", i Gustavsson, Jakob & Tallberg, Jonas (red), *Internationella relationer*. Lund: Studentlitteratur.
- JOHANSSON, KARL MAGNUS & VIFELL, ÅSA, 2006. "Transcending the Boundaries of Political Science", *European Political Science* 5, s 183–192.
- JOHANSSON, KARL MAGNUS & RAUNIO, TAPIO, 2010. "Organizing the Core Executive for European Union Affairs: Comparing Finland and Sweden", *Public Administration* 88.
- JOHANSSON, KARL MAGNUS & TALLBERG, JONAS, 2010. "Explaining Chief Executive Empowerment: European Union Summitry and Domestic Institutional Change", *West European Politics* 33, s 208–236.
- JOHANSSON, KARL MAGNUS, LANGDAL, FREDRIK & VON SYDOW, GÖRAN, 2010a. "Mellan Bryssel och Rosenbad: Ordförandeskapets organisering och ledning", i Bengtsson, Rikard (red), *I Europas tjänst: Sveriges ordförandeskap i EU 2009*. Stockholm: SNS Förlag.
- JOHANSSON, KARL MAGNUS, LANGDAL, FREDRIK & VON SYDOW, GÖRAN, 2010b. "Mellan konflikt och samförstånd: Ordförandeskapet i svensk inrikespolitik", i Bengtsson, Rikard (red), *I Europas tjänst: Sveriges ordförandeskap i EU 2009*. Stockholm: SNS Förlag.

- JUNGAR, ANN-CATHRINE & AHLBÄCK ÖBERG, SHIRIN. 2002. "Parlament i bakvatten? Den svenska och finländska riksdagens inflytande över EU-politiken", s 47–82 i SOU 2002:81, *Riksdagens roll i EU*.
- LADRECH, ROBERT, 2010. *Europeanization and National Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- LARUE, THOMAS, 2006. *Agents in Brussels: Delegation and Democracy in the European Union*. Umeå: Statsvetenskapliga institutionen.
- MILES, LEE, 2005. *Fusing with Europe? Sweden in the European Union*. Aldershot: Ashgate.
- PERSSON, GÖRAN, 2007. *Min väg, mina val*. Stockholm: Bonniers.
- PERSSON, THOMAS, 2003. *Normer eller nytta? Om de politiska drivkrafterna bakom regeringskansliets departementsindelning*. Uppsala: Statsvetenskapliga institutionen.
- PERSSON, THOMAS, 2007. "Explaining European Union Adjustments in Sweden's Central Administration", *Scandinavian Political Studies* 30, s 204–228.
- RUIN, OLOF, 2002. *Sveriges statsminister och EU: Ett halvår i centrum*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg.
- RUIN, OLOF, 2007. *Statsministern: Från Tage Erlander till Göran Persson*. Stockholm: Gidlunds.
- STENELO, LARS-GÖRAN & JERNECK, MAGNUS (red), 1996. *The Bargaining Democracy*. Lund: Lund University Press.
- TALLBERG, JONAS (red), 2001. *När Europa kom till Sverige: Sveriges ordförändskap i EU 2009*. Stockholm: SNS Förlag.
- TALLBERG, JONAS, 2010. *EU:s politiska system*. Fjärde upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- TALLBERG, JONAS, AYLOTT, NICHOLAS, BERGSTRÖM, CARL FREDRIK, PALME, JOAKIM & CASULA VIFELL, ÅSA, 2010. *Europeiseringen av Sverige: Demokratirådets rapport 2010*. Stockholm: SNS Förlag.
- TARSCHYS, DANIEL, 2004. "Efter tio år i EU: maktförskjutningar i svensk politik", s 160–172 i Ruin, Olof (red), *Politikens ramar och aktörer: Femton uppsatser om vårt politiska system tillägnade Ingvar Carlsson*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg.
- TARSCHYS, DANIEL, 2008. "Riksdag och regering: Den svenska modellen", s 151–170 i Bennich-Björkman, Li & Blomqvist, Paula (red), *Mellan folkhem och Europa – svensk politik i brytningstid*. Malmö: Liber.

VIFELL, ÅSA, 2006. *Enklaver i staten: Internationalisering, demokrati och den svenska statsförvaltningen*. Stockholm: Statsvetenskapliga institutionen.

VON SYDOW, GÖRAN, 2010. "Krisen och EU:s grundkonstruktion", s 113–141 i Oxelheim, Lars, Pehrson, Lars & Persson, Thomas (red), *EU och den globala krisen: Europaperspektiv 2010*. Stockholm: Santérus Förlag.

WESTBERG, JACOB, 2008. *EU:s drivkrafter: En introduktion till teorier om europeisk integration*. Stockholm. SNS Förlag.